

Hibrid integrált áramkörök a Telefongyár átviteltechnikai berendezéseiben

DR. UDVARHELYI GÁBOR
REMIX
DR. PÖRNECZI TAMÁS
Telefongyár

ÖSSZEFOGLALÁS

A REMIX és a Telefongyár együttműködése a hibrid IC-k fejlesztése és felhasználása területén dinamikusán szélesedik. A cikk ezen együttműködés előzményeivel, jelenével és lehetséges továbbfejlesztésével foglalkozik.

1. Bevezetés

A világ elektronikai iparában az 1970-es években bekövetkezett ún. „második ipari forradalom” hatásaként a hazai berendezésgyártó vállalatoknál is megnövekedett az igény korszerű hibrid integrált áramkörök alkalmazása iránt. Ennek a tendenciának az okai nem valami nyugati divat utánzásában, hanem valós műszaki, gazdasági, kereskedelmi tényezők felismerésében és figyelembevételében keresendők. Manapság egy berendezésgyártó vállalat csak klasszikus alkatrészekkel (tranzisztor, dióba, IC, R, C stb.) NYÁK-on szerelt áramköri kivitelben készített berendezéssel nem lehet a világpiacon versenyképes, mivel egyrészt árban, másrészt megbízhatóságában, korszerűségben elmarad azoktól a cégektől, amelyek berendezéseikben — természetesen a monolit IC-k mellett — korszerű, nagybonyolultságú hibrid integrált áramköröket is alkalmaznak. Ahhoz, hogy a hibrid áramkörök előnyei egyértelműen megmutatkozzanak, szükséges, hogy a berendezésgyártó vállalat és a hibrid IC-t előállító vállalat szakemberei szorosan együttműködjenek.

Ilyen együttműködés jó példája a TERTA és a REMIX szakemberei között kialakult alkotói légkör, melynek eredményeire — korszerű hibrid áramkörök — későbbiek során visszatérünk. Előbb azonban röviden tekintsük át a hibrid áramköri technológia eddigi fejlődését, valamint a fejlődés további irányait.

2. Korszerű hibrid integrált áramkörök fejlesztése a REMIX-ben

A REMIX, mint alkatrészyártó vállalat az 1960-as évek végén és a '70-es évek elején kezdte meg a szigeteléalapú hibrid integrált áramkörök kutatás-fejlesztését, valamint kísérleti gyártását. A fejlesztési munkák mind a vékonyréteg, mind a vastagréteg hibrid integrált áramkörök területén folytak, ugyanis mind a két integrált áramköri családnak megvan a jól definiált felhasználói területe. A vékonyréteg hibrid integrált áramköröket olyan területen használják, ahol az alap ellenállás hálózattal szemben a követelmény:

Beérkezett: 1987. XI. 18. (←→)

DR. UDVARHELYI GÁBOR

A BME Villamosmérnöki Kar Híradástechnikai Szakán 1968-ban villamosmérnöki, majd 1974-ben Integráltáramkörös elektronikai szakmérnöki oklevelet szerzett. Egyetemi doktori disszertációját 1978-ban védte meg, a hibrid aktív RC szűrők tervezése és realizálása témakörben. 1968 óta dolgozik a Remixben, először mint gyártmányfejlesztő,

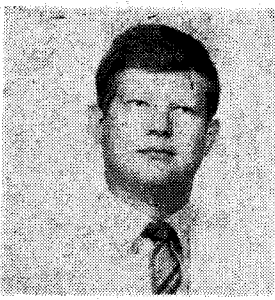
később pedig 1975-től, mint áramköri fejlesztési osztályvezető, majd 1985-től mint a hibrid fejlesztési főosztály vezetője tevékenykedik. Szakterülete az aktív RG szűrők és SO szűrők tervezése, realizálása hibrid technológiával. Számos cikke jelent meg, illetve előadása hangzott el hazai és külföldi konferenciákon. A HTE tagja, 1982-ben Pusztaszer díjjal tüntették ki.

- szűk tűrés (0,1%)
- kis TK (10—25 ppm/°C)
- nagy stabilitás

Ez egyben determinálja is a sorozatnagyságot, amely néhány száz db-tól néhány ezer db-ig terjed. A vastagréteg technológiával kialakított hibrid integrált áramkörök műszaki specifikációjuknak megfelelően alkalmasak a professzionális berendezésgyártók korszerű áramköri igényeinek realizálására

- ellenállás tűrés: $\pm 1\% \dots \pm 10\%$
- ellenállás TK: $\pm 100 \text{ ppm}/^\circ\text{C}$
- PD/mm²: 80...150 mW
- stabilitás: 0,1—0,2%/1000 óra 125 °C-on teljes terheléssel.

Az optimális sorozatnagyság bonyolultságtól függetlenül néhány ezer db-ból 100 000 db-ig terjedhet. Természetesen a kezdeti időszakban nagyrészt különböző ellenállás hálózatok kerültek kialakításra, amit egyrészt a rendelkezésre álló technológiai berendezések színvonala és mennyisége határozott meg, másrészt a mai értelemben vett korszerű elemválaszték (mikrotokozott tranzisztorok, IC-k, diódák, monolit kondenzátor chippek stb.) sem állott rendelkezésre. Ez az időszak ellentmondásaival együtt is alkalmas volt arra, hogy a REMIX szakemberei kellő tapasztalatot és elméleti tudást szerezzenek a hibrid integrált áramkörök fejlesztésében és gyártásában. A korszerűbb technológiai berendezések beszerzése (ezek egyedi gépvásárlások voltak és közelről sem voltak egy technológiai sornak tekinthetők), és a mikrotokozott eszközök megjelenése a hazai elektronikai iparban is megteremtette a hibrid berendezésorientált áramkörök megjelenését és alkalmazási lehetőségét. A kibontakozás gátja — ebben az időben — a hibrid termékek viszonylag magasabb ára volt.

DR. PÖRNECZI
TAMÁS

A Budapesti Műszaki Egyetem Híradástechnikai Szakán szerezte meg villamosmérnöki oklevelét 1981-ben. Ezután a Telefongyár támogatásával nappali szakmérnöki képzés keretében kapcsolt

kapacitású szűrők tervezésével és analizálásával foglalkozott. Szakmérnöki diplomáját, valamint a dr. techn. fokozatot 1983-ban szerezte meg. Azóta a Telefongyár Átviteltechnikai Fejlesztési Főosztályán digitális átviteltechnikai beépítések fejlesztésével foglalkozik.

Az 1970-es évek második felében a technikai fejlődés és a módosuló bel- és külgazdasági feltételek gyökeresen megváltoztatták a hibrid integrált áramkörök iránti igényeket. A megnövekedett mennyiségi és minőségi igényeknek az 1980-as évek elejétől a REMIX már nem tudott maradéktalanul eleget tenni, ezért szükségessé vált, egy korszerű vastagréteg gyártósor beszerzése. Ezt 1983-ban a TERTA-REMIX-SAT szerződés keretében sikerült megoldani. A beruházás eredményeként a REMIX-ben évi 2 millió db/műszak közepes bonyolultságú vastagréteg hibrid integrált áramköri gyártó kapacitás alakult ki. A gyártósor még nyugat-európai szemmel nézve is korszerűnek tekinthető (automatikus nyomtatók, lézeres értékebeállítók, darabolók, valamint korszerű beültető automaták szerepelnek többek között a gyártósorban).

Az elmúlt 15 évben a hibrid integrált áramköri hazai igény alakulását az alábbi néhány számadat jellemzi:

Gyártási év	Típus-féleségek	Összes gyártott db-szám	Termelési érték Mft-ban
1972	3—4	10 000	0,04—0,05
1987	95—100	1 000 000—1 200 000	280—300
1990*	150	2 000 000—2 500 000	600—700

*Ezen utóbbi adatot a különböző fejlődési trendek figyelembevételével extrapoláltuk.

Természetesen az évek folyamán nemcsak mennyiségi, hanem minőségi változások is bekövetkeztek a hibrid integrált áramkörök fejlesztésében és gyártásában. A felhasználók részéről a bonyolultabb, több funkciót megvalósító hibrid áramkörök iránt nőtt és nő meg az igény úgy, hogy ez párosuljon a kisebb mérettel, nagyobb megbízhatósággal és nem utolsósorban a kedvező árral.

A megnövekedett felhasználói igényeknek a REMIX természetesen csak akkor tud maradék-

talanul eleget tenni, ha technológiájának folyamatos fejlesztéséről — itt elsősorban a chipes, chip carrieres áramkörök gyártásához elengedhetetlenül szükséges finomrajzolatú nyomtatási technológia kifejlesztését értjük — és a szükséges új berendezések (technológiai, mérés-technikai stb.) biztosításáról gondoskodik.

A hibrid integrált áramkörök alkalmazási területe igen széles. A teljesség igénye nélkül, néhány főbb területet kívánunk bemutatni, mintegy reprezentálva a lehetséges felhasználási területeket:

- orvosi elektronika,
- számítástechnika,
- gépjármű elektronika,
- átviteltechnika,
- kapcsolástechnika,
- műszer- és mérés-technika stb.

3. Hibrid áramkörök alkalmazásának szükségességének

A fejlesztőmérnök munkájának jelentős része az alternatív megoldások elemzése, s közülük a feladathoz optimálisan illeszkedő változat kiválasztása. A hibrid integrált áramkörök alkalmazását is minden esetben körültekintő műszaki és gazdasági számítások előzik meg a Telefongyárban is. Ma már nem kell bizonygatni a hibrid integrált áramkörök felhasználásának szükségességét. A berendezések integrálódása, a digitális átviteltechnika dinamikus térhódítása megköveteli használatukat. A technológia adta lehetőség a fejlesztőmérnök kezében van. Ezzel a lehetőséggel bánni azonban meg kell tanulni. Mérlegelni kell a technikai, gyártástechnikai előnyöket és számot kell vetni a szükségszerűen magasabb árral és fejlesztési költséggel.

Mi kerül az előnyök oldalán a mérleg serpenyőjébe: — kisebb méret a diszkrét elemekkel történő realizáláshoz képest, ami kisebb nyomtatott lap igényt is eredményez, — nagyobb megbízhatóság, — magasabb műszaki színvonal, — alkatrész beszerzési, tárolási költségek csökkenése, mert több egyedi alkatrész helyett csak egy áramkör beszerzése szükséges, — szerelési, bemérési költségek csökkenése, hiszen ezek egy részét a hibrid IC gyártója végzi, — szervizelhetőség egyszerűsödése, mivel funkcionális egységek cseréjét kell végezni, — az áramkör minden esetben berendezés orientált, vagyis „testre szabott”, s így alkalmazása a berendezés lemásolását megnehezíti vagy lehetetlenné teszi, — alkalmazásával jelenlegi gazdasági szabályozók mellett jelentős devizát takaríthat meg a vállalat.

A felsorolt előnyökkel szemben a hibrid IC-nek néhány hátránya is van:

- ára 2,5—3,5-szor magasabb a diszkrét elemek áránál,
- magasabb a fejlesztési költség, s némileg hosszabbá válik a fejlesztés ideje.

Hogyan dönthetünk a hibrid IC alkalmazásáról? Figyelembe kell venni a várható igényeket.

Amennyiben nem tisztán a műszaki problémák megoldása igényli a hibrid IC alkalmazását, a döntést gazdasági számítások alapján kell meghozni. Ez új feladatot jelent a fejlesztők számára, hiszen költségelemzési feladatok megoldásának aktív részeseivé kell válniuk. A Telefongyárban erre az együttműködésre jó példa a legújabb generációs primer PCM multiplex berendezés, amely a hibrid IC-k felhasználásával elődeihez képest műszakilag korszerűbb és ezzel párhuzamosan kisebb önköltségű lett.

4. Hibrid integrált áramkörök alkalmazása a Telefongyárban

A REMIX és a Telefongyár együttműködése a hibrid IC-k fejlesztése és felhasználása területén dinamikusan szélesedik. Az első közösen kialakított hibrid integrált áramkörök az 1974-ben kifejlesztett és gyártásba vett W9072...78 típusszámú különböző csillapítótagok voltak, amelyek a TERTA különböző átviteltechnikai berendezéseiben kerültek alkalmazásra. A kezdeti típusonként néhány száz db-os sorozatról napjainkig eljutottunk a néhányszor 10 000 db-os, illetve 100 000 db-os sorozatokig.

A következő nagyobb áttörésre az 1980-as évek elejéig kellett várni, melynek főbb okait az előzőekben vázoltuk már (korszerű alkatrészválaszték, ár stb.). Ezen típuscsalád a távíró berendezésekben alkalmazott 6 féle, az ITT által kifejlesztett és gyártott hibrid áramkörök voltak. A REMIX sikeresen oldotta meg a típusok kiváltását, méret, műszaki paraméterek és ár vonatkozásában egyaránt, ezzel is bizonyítva, hogy a hazai gyártású hibrid áramkörök versenyképesek a hasonló típusú nyugati áramkörökkel. Megítélésünk szerint ez volt a fordulópont a két vállalat együttműködésében, mert azóta a TERTA különböző nagy berendezéseibe (digitális átviteltechnikai, transzlátor stb.) a REMIX több, mint 10 új típust fejlesztett ki és vitt gyártásba. A megvalósult TERTA-REMIX-SAT szerződés keretében

további 18 új típusú hibrid integrált áramkör került kísérleti gyártásba 1986. év folyamán.

Végezetül tekintsük azon áramköri típusok jegyzékét, amelyek a közös tevékenység eredményeként a REMIX-ben gyártásba, a TERTA-ban felhasználásra, beépítésre kerültek.

W9072...78	csillapítótagok	
HAC—51	szintfigyelő áramkör	
HSN—51	kapcsoló áramkör	
HAO—52	oszillátor áramkör	ITT áramköri
HFL—54	aktív RC szűrő	kiváltások
HFL—55	aktív RC szűrő	
HPL—523	nagypontosságú, szűk TK-jú ellenállás hálózat	

18 féle típusú SAT licenc alapján gyártott áramkörök

HSS—51	telepadó áramkör
HAA—63	NF-ás erősítő
HSG—51	földadó áramkör
HSG—52	földadó áramkör
HID—52	központoldali végződés
HAS—54	vételi csatornakapu áramkör
HDA—52	D/A átalakító
HFH—51	felüláteresztő aktív RC szűrő (PCM)
HAS—56	adási csatornakapu áramkör
HCS—51	órajel kinyerő áramkör

A fenti típusokból 1988-ra a várható db szám: 23 edb. A termelési érték: 65—70 mFt.

Az előző adatok alapján a TERTA a hibrid áramköri forgalomba résztvevő mintegy 70 cég közül harmadik legnagyobb felhasználó. Az előző számok önmagukért beszélnek, és egyben bizonyítják az eddig elvégzett munka eredményességét.

Perspektívák

Az eddig elért eredmények jó alapot szolgáltatnak az együttműködés továbbfejlesztéséhez a már klasszikusnak számító hibrid területen, valamint perspektívát mutatnak olyan új területeken való közös munkára, mint a felületszerelési technológia (SMT) vagy az optikai hibridek területe, hogy csak a leglényegesebb területeket említsük.